

estratègies de proveïment. Juan Vicente García Marsilla presenta la diversitat que entranya el mercat dels productes tèxtils del Regne de València entre els segles XIII i XV. García Marsilla analitza les referències als preus de les robes i teixits registrades en la documentació judicial (llibres de cort dels justícies de València), les fonts notariales (en especial els inventaris *post mortem*) i llibres de comptes de mercaders. Observa evolucions remarcables entre els segles XIII i XIV tant en teixits com en peces de vestir, i mostra l'existència de veritables modes. A més, inclou una interessant reflexió sobre els nivells socials, la vestimenta i l'evolució dels nivells de vida, destacant l'augment dels preus que observa al llarg del segle XIV. Hannelore Pepke presenta un estudi local sobre Dijon a partir de l'anàlisi d'una ordenança municipal que limita els preus i els salaris d'un extens catàleg de productes al gener de l'any 1421. Pepke mostra els múltiples factors que intervingueren de manera particular en la fixació dels preus (quantitats, qualitats, procedències, etc.) sense oblidar les relacions d'aquesta mena de mesures amb les concepcions baix medievals del preu just, la cosa pública i el bé comú. Angela Nuovo analitza la formació dels preus dels llibres a Itàlia als segles XV i XVI, posant de relleu la importància de la impremta i els centres productors.

En l'apartat dedicat al moviment dels preus en destaquen els treballs de cronologia medieval de Martin Allen sobre la influència del factor monetari en l'evolució dels preus de l'Anglaterra medieval, i de Paola Pinelli, que presenta els primers resultats d'una anàlisi minuciosa dels preus del blat i del vi a Prato als segles XIV i XV.

Més enllà de les contribucions de cronologia medieval, el medievalista interessat en la història econòmica trobarà suggeridores reflexions i aproximacions metodològiques multidisciplinars en treballs per a l'etapa moderna com, per exemple, el de Wouter Ryckbosch sobre el te als segles XVII i XVIII al mar del Nord, o com el de Michela Barbot sobre les implicacions del marc jurídic en la formació dels preus a la Itàlia i França del segle XVII.

En definitiva, més enllà dels treballs centrats en l'Edat Mitjana, les actes del congrés Datini reuneixen un conjunt d'aportacions d'experts en història econòmica que poden servir al medievalista per conèixer en una perspectiva de llarg període (l'Europa preindustrial) fenòmens transversals com la inflació, els canvis en la producció, el factor monetari o el comerç de productes exòtics. Sens dubte és un volum a tenir en compte per tots aquells que vulguin participar de la renovació que està vivint la història dels preus a l'etapa medieval.

JOAN MALTAS I MONTORO
Universitat de Lleida

Giuliano PINTO, Lorenzo TANZINI, Sergio TOGNETTI, *Notariorum itinera. Notai toscani del basso Medioevo tra routine, mobilità e specializzazione*, Firenze, Olschki, 2018, 310 pp. (Biblioteca Storica Toscana; 78). ISBN 978-88-222-66149.

Aquesta obra s'insereix en la llarga tradició italiana d'estudis sobre el notariat públic, tradició que ha tingut sempre dos vessants: l'anàlisi de la institució notarial, incloent la seva història, organització, legislació que la regula...; i l'estudi de la documentació notarial com a font per a conèixer la pròpia institució. En aquest apartat

cal incloure-hi l'edició de textos, dels que en la producció historiogràfica italiana ja en trobem exemples a finals del segle XIX. El llibre consta de 16 capítols sobre l'estudi de diferents aspectes relacionats amb el notariat a la zona de la Toscana a la Baixa Edat Mitjana. El llibre es fixa en els aspectes més tradicionals del notariat públic com, per exemple, la relació entre notaris i mercaders. Però també dedica una certa atenció a un tema que cada vegada està més a l'ordre del dia en els estudis sobre el notariat: els notaris que treballen en les institucions.

En el llibre hi trobem articles que aporten llum sobre metodologia de treball amb fonts notariales i altres capítols dedicats al coneixement més profund dels notaris i la seva activitat. Així, Paolo Pirillo ofereix resultats sobre l'anàlisi de llibres notariales per a extreure informació sobre la configuració del territori. L'examen del vocabulari dels contractes permet establir categories d'assentaments en el *contado* florentí, exposant els resultats en el text i amb mapes. Matthieu Alligri tracta de l'activitat dels notaris sienesos entre finals del segle XIII i els primers anys del segle XV. Amb el mètode quantitatiu aporta dades sobre els notaris amb l'objectiu de conèixer l'extracció social dels notaris, la seva mobilitat pel territori o algunes tipologies documentals. Emanuela Porta Casucci, presenta una base de dades que relaciona notaris i protocols notariales, amb l'objectiu de conèixer l'autoritat que nomena cada notari i els llocs on actua. Malgrat la complexitat de la documentació notarial, pot recollir dades de 44 notaris que trobem en un apèndix documental que completa aquest darrer article del llibre. Finalment, les paleògrafes Irene Cecherini i Teresa De Robertis realitzen un estudi paleogràfic sobre el treball dels notaris en l'aplicació de la lletra cancelleresca en l'escriptura de llibres.

La resta de capítols estuien casos particulars (Pietro Gualtieri sobre Pistoia; Gian Paolo G. Scharf sobre notaris a Arezzo; Giuliano Pinto amb un llibre d'un notari de Pescia; Ilaria Becattini reconstrueix la carrera professional d'un notari a Castel San Giovanni; Francesco Bettarini amb un notari de Prato; o Alberto Malvolti estudia la professió d'un notari itinerant). Altres capítols tracten de notaris al servei d'institucions eclesiàstiques (Lorenzo Tanzini presenta un notari al servei del bisbe de Fiesole; Antonella Ghignoli estudia la relació entre notaris florentins i monestirs cistercencs; Lorenzo Fabbri tracta els notaris de l'Opera de Santa Maria dei Fiore a Florència; i Veronica Vestri els notaris de la Companyia florentina d'Orsanmichele). Per acabar cal citar el capítol de Sergio Tognetti sobre els notaris i el món dels negocis a Florència, i el d'Enrico Faini exposa la tasca dels notaris com a constructors d'identitat de les ciutats en el seu paper de cronistes.

El llibre és una molt bona aportació a l'estudi de la institució notarial i l'activitat que desenvolupa en un espai molt concret, la Toscana, i en un temps en que el notariat pren definitivament un paper central en el desenvolupament social, econòmic i cultural. Tant per les propostes metodològiques com per la informació que s'aporta, el llibre ha de ser de consulta obligada per a tothom que vulgui fer un estudi de la història del notariat, tant en l'àmbit italià com en altres espais que configuren l'entorn del notariat llatí, entre els que s'hi troba el notariat català. L'obra acaba amb un interessant índex de notaris citats al llarg dels capítols, constituint una eina de recerca per als investigadors.

DANIEL PIÑOL ALABART
Universitat de Barcelona / IRCVM